

АГРОСВІТ

№ 3-4 лютий 2023

Науково-практичний журнал

ISSN 2306-6792

9 772306 679204

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Васильєва Наталя Костянтинівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем і технологій, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Вініченко Ігор Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР: Кучеренко Г. Б.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрющенко Катерина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Безус Роман Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Василенко Леся Олексіївна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологій захисту навколишнього середовища та охорона праці, Київський національний університет будівництва і архітектури, академік академії будівництва України

Гончаренко Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Грابعук Оксана Миколаївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Добровальська Олена Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Козловський Сергій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Каткова Наталя Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і економічного аналізу, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Качула Світлана Валентинівна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Козловський Сергій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Крючко Леся Станіславівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кураташвілі Альфред Анзорович (Тбілісі, Грузія), доктор економічних, філософських і юридичних наук, професор в галузі суспільних наук, професор Грузинського технічного університету в області Публічного права (Факультет Права і Міжнародних відносин), науковий керівник Інституту Бізнесу і Права факультетів Права і Міжнародних відносин і Бізнестехнологій ІТУ, завідувач відділом економічної теорії Інституту економіки імені П.Гугушвілі Тбіліського державного університету імені Іване Джавахішвілі

Лозинський Дмитро Леонідович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Державний університет «Житомирська політехніка»

Павлова Галина Євгенівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Пантелєєва Наталя Миколаївна, доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Самоїленко Алла Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Сєгада Сергій Андрійович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри маркетингу та бізнес-аналітики, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Трусова Наталя Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету, Таврійський державний агротехнологічний університет

Федоренко Станіслав Валентинович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологій захисту навколишнього середовища та охорона праці, Київський національний університет будівництва і архітектури, академік академії будівництва України

Фролова Тетяна Олександрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Халатур Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Череп Олександр Григорович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, Запорізький національний університет

Чирва Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Шабатура Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства, Одеський державний аграрний університет

Журнал засновано у січні 2001 року. Виходить 2 рази на місяць.

№ 3—4 лютий 2023 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»).

Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019 р.

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23728-13568ПР від 27.12.2018 року
ISSN 2306-6792

Передплатний індекс: 21847

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 458-10-73

(050) 382-06-63

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.nayka.com.ua

www.agrosvit.info

Засновники:
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
ТОВ "ДКС Центр"
Видавець:
ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою 16.02.23 р.

Підписано до друку 16.02.23 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 18.3

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 1602/1.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© АгроСвіт, 2023

У НОМЕРІ:

<u>Вініченко І. І., Кобець Є. А., Серєда О. О.</u> Формування інструментів регулювання ефективного використання земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств	4
<u>Третяк В. М., Скляр Ю. А., Капінос Н. О.</u> Стале (збалансоване) землекористування як фактор розвитку економіки сільських територій в Україні у повоєнний період	10
<u>Халатур С. М., Грабчук О. М., Карамушка О. М., Бондар Т. О.</u> Розвиток оподаткування фінансових результатів комерційних банків України	18
<u>Чикуркова А. Д., Фурман Д. Г.</u> Оцінка соціально-демографічних чинників і тенденцій формування персоналу підприємств	24
<u>Абдулла Н., Васильєва Н. К., Воловик І. А.</u> Вдосконалення аграрних консультаційних послуг для контрактного фермерства	33
<u>Грабар М. В., Машіка Г. В., Кашка М. Ю., Пригара О. В.</u> Концептуальні основи кібербезпеки сфери туризму та рекреації	43
<u>Семенда Д. К., Семенда О. В.</u> Маркетинг інновацій на ринку молочної продукції: основні споживчі тенденції	49
<u>Михальчинець Г. Т.</u> Стохастичні макромоделі структурних трансформацій фінансового ринку	56
<u>Третяк А. М., Прядка Т. М.</u> Філософія землегосподарювання та землевпорядкування: авторські роздуми щодо розвитку земельного устрою в Україні у повоєнний період	64
<u>Калінчик М. В., Могильний О. М., Лавров Р. В.</u> Європейські практики в галузі картоплярства: повоєнна альтернатива для України	76
<u>Ібатуллин М. І., Гривківська О. В., Свиноус Н. І.</u> Формування системи моніторингу продовольчого ринку в контексті державного регулювання продовольчого забезпечення населення країни	89
<u>Левандівський О. Т., Криховецька З. М., Кохан І. В.</u> Сучасні тенденції функціонування банківської системи України	97
<u>Зінчук Т. О., Ковальчук О. Д.</u> Адаптація туристичного бізнесу до засад політики згуртування та сталого розвитку: практики ЄС	105
<u>Байда Б. Ф., Чопко Н. С., Стрільчук Р. М.</u> Стратегічний потенціал та управління розвитком організації в умовах змінного бізнес-середовища	113
<u>Крамаренко А. О.</u> Стейкхолдери в підприємницькій діяльності: принципи, стандарти, інструменти управління	118
<u>Яременко А. М., Малишко Д. О., Роженко А. П.</u> Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	124
НОВІ ВИДАННЯ	
<u>Марценюк А. В.</u> Рецензія на монографію "Управління розвитком ресурсного потенціалу підприємств (на прикладі підприємств залізничного транспорту)" (автори — О. М. Чупир, Є. О. Бурлака, О. П. Бутенко)	134

CONTENTS:

<u>Vinichenko I., Kobets Ye., Sereda O.</u> FORMATION OF TOOLS FOR REGULATING THE EFFICIENT USE OF LAND AND RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	4
<u>Tretiak V., Skliar Yu., Kapinos N.</u> SUSTAINABLE (BALANCED) LAND USE AS A FACTOR OF THE DEVELOPMENT OF THE RURAL AREAS ECONOMY IN UKRAINE DURING POST-WAR PERIOD	10
<u>Khalatur S., Hrabchuk O., Karamushka O., Bondar T.</u> DEVELOPMENT OF TAXATION OF FINANCIAL RESULTS OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE	18
<u>Chykurkova A., Furman D.</u> ASSESSMENT OF SOCIO-DEMOGRAPHIC PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF ENTERPRISE PERSONNEL	24
<u>Abdulla N., Vasylieva N., Volovyk I.</u> ON IMPROVEMENTS OF AGRICULTURAL EXTENSION SERVICES FOR CONTRACT FARMING	33
<u>Hrabar M., Mashika H., Kashka M., Pryhara O.</u> CONCEPTUAL BASICS OF CYBER SECURITY IN TH SPHERE OF TOURISM AND RECREATION	43
<u>Semenda D., Semenda O.</u> MARKETING OF INNOVATIONS IN THE DAIRY MARKET: MAIN CONSUMER TRENDS	49
<u>Mykhalchynets H.</u> STOCHASTIC MACRO MODELS OF STRUCTURAL TRANSFORMATIONS OF THE FINANCIAL MARKET	56
<u>Tretiak A., Priadka T.</u> PHILOSOPHY OF LAND MANAGEMENT AND LAND PLANNING: THE AUTHOR'S THOUGHTS ON THE DEVELOPMENT OF THE LAND SYSTEM IN UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD	64
<u>Kalinchuk M., Mohylnyi O., Lavrov R.</u> THE EUROPEAN PRACTICES IN THE SPHERE OF POTATO GROWING: POST-WAR ALTERNATIVE FOR UKRAINE	76
<u>Ibatulin M., Hryvkivska O., Svinous N.</u> FORMATION OF THE FOOD MARKET MONITORING SYSTEM IN THE CONTEXT OF STATE REGULATION OF THE COUNTRY'S POPULATION FOOD PROVISION	89
<u>Levandivskyi O., Krykhovetska Z., Kokhan I.</u> MODERN TRENDS IN THE FUNCTIONING OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE	97
<u>Zinchuk T., Kovalchuk O.</u> ADAPTATION OF TOURISM BUSINESS TO THE PRINCIPLES OF COHESION POLICY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: EU PRACTICES	105
<u>Baida B., Chopko N., Strilchuk R.</u> STRATEGIC POTENTIAL AND MANAGEMENT OF ORGANIZATION DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF A CHANGING BUSINESS ENVIRONMENT	113
<u>Kramarenko A.</u> STAKEHOLDERS IN ENTREPRENEURSHIP: MANAGEMENT PRINCIPLES, STANDARDS, TOOLS	118
<u>Yaremenko L., Malyshko D., Rozhenko A.</u> METHODS OF COST ACCOUNTING AND OUTPUT COST DETERMINATION	124

NEW BOOKS

<u>Martseniuk L.</u> REVIEW OF THE BOOK "MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF RESOURCE POTENTIAL OF ENTERPRISES (ON THE EXAMPLE OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES)" (AUTHORS — O. M. CHUPYR, E. O. BURLAKA, O. P. BUTENKO)	134
--	-----

УДК 336.221

С. М. Халатур,

д. е. н., завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8331-3341>

О. М. Грабчук,

д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8711-864X>

О. М. Карамушка,

к. е. н., в.о. завідувача кафедри інформаційних систем і технологій,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9369-7972>

Т. О. Бондар,

магістр з фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6556-5673>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.3-4.18

РОЗВИТОК ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

S. Khalatur,

Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

O. Hrabchuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

O. Karamushka,

PhD in Economics, Acting Head of the Department of Information Systems and Technologies,
Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

T. Bondar,

Master of Science in Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University, Ukraine

DEVELOPMENT OF TAXATION OF FINANCIAL RESULTS OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE

Мета. Метою статті є визначити актуальну спрямованість подальшого розвитку оподаткування фінансових результатів комерційних банків України.

Методика дослідження. При написанні статті було використано загальні та спеціальні методи досліджень, такі як методи аналізу (при дослідженні динаміки фінансових результатів комерційних банків України та розрахунку податкового навантаження на доходи і витрати банків), кореляційно-регресійного аналізу (при визначенні лагів впливу податкового навантаження на темпи росту доходів і витрат комерційних банків України), економетричного моделювання (при формалізації залежностей темпів росту витрат банків від податкового навантаження на доходи і витрати) дисперсійного аналізу (при підтвердженні адекватності формалізованих залежностей) та абстрагування (при визначенні спрямованості розвитку оподаткування фінансових результатів комерційних банків) на основі системного підходу.

У результаті проведених досліджень визначено, що податкове навантаження на доходи і витрати банків впливає на темпи росту витрат із лагом у два роки. Існує також зворотній вплив темпів росту витрат банків на рівень податкового навантаження із лагом у один рік. Формалізація прямої залежності темпів росту витрат комерційних банків від податкового навантаження на доходи і витрати з високим рівнем достовірності підтвердила її поліноміальний характер. Це дало змогу визначити граничний рівень податкового навантаження на доходи і витрати комерційних банків України, за якого забезпечується зростання їх фінансових результатів. Підтверджено, що навіть при сучасному низькому рівні податкового навантаження на доходи і витрати комерційних банків України він є вищим від отриманого граничного значення.

Відповідно визначено, що на сучасному етапі розвитку банківської системи України з урахуванням існуючих ризиків та загроз є недоцільним реформування оподаткування фінансових результатів комерційних банків у контексті концепції специфічності їх оподаткування. Більш доцільним є дотримання концепції рівності оподаткування комерційних банків та інших економічних агентів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розвитку науково-практичних засад оподаткування фінансових результатів комерційних банків за рахунок визначення граничного рівня податкового навантаження на доходи і витрати банків. Практична значущість результатів дослідження полягає у обґрунтуванні спрямованості розвитку оподаткування фінансових результатів комерційних банків України.

Purpose. The purpose of the article is to determine the current direction of further development of the taxation of the financial results of commercial banks in Ukraine.

Research methodology. During writing the article, general and special research methods, such as methods of analysis (when studying the dynamics of the financial results of commercial banks in Ukraine and calculating the tax burden on income and expenses of banks), correlation and regression analysis (when determining the lags of the impact of the tax burden on the growth rate of income and expenses of Ukrainian commercial banks), econometric modeling (when formalizing the dependences of the growth rates of bank expenses on the tax burden on income and expenses), analysis of variance (when confirming the adequacy of formalized dependencies) and abstraction (when determining the direction of development of taxation of the financial results of commercial banks) based on a systematic approach were used.

As a result of the research, it was determined that the tax burden on the income and expenses of banks affects the growth rate of expenses with a two-year lag. There is also an inverse effect of the growth rate of bank spending on the level of the tax burden with a one-year lag. Formalization of the direct dependence of the growth rates of commercial banks' expenses on the tax burden on income and expenses with a high level of reliability confirmed its polynomial nature. This made it possible to determine the maximum level of the tax burden on income and expenses of Ukrainian commercial banks, which ensures the growth of their financial results. It has been confirmed that even with the current low level of tax burden on income and expenses of Ukrainian commercial banks, it is higher than the obtained limit value.

Accordingly, it was determined that at the present stage of development of the banking system of Ukraine, taking into account the existing risks and threats, it is inappropriate to reform the taxation of the financial results of commercial banks in the context of the concept of the specificity of their taxation. It is more expedient to observe the concept of equal taxation of commercial banks and other economic agents.

The scientific novelty of the research results lies in the development of scientific and practical foundations for taxing the financial results of commercial banks by determining the maximum level of tax burden on their income and expenses. The practical significance of the results of the study is to substantiate the direction of development of the taxation of the financial results of commercial banks in Ukraine.

Ключові слова: фінансові результати комерційних банків, доходи банків, витрати банків, податкове навантаження, концепція специфічності оподаткування, концепція рівності оподаткування.

Key words: financial results of commercial banks, income of banks, expenses of banks, tax burden, concept of specificity of taxation, concept of equality of taxation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Комерційні банки є одним із найбільш значущих агентів у національній економіці. Вони забезпечують перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів у просторі і часі, їх акумуляцію та своєчасне повернення до власника, стимулюючи тим самим розширене відтворення. Водночас їх функціонування підлягає особливостям економічного середовища, в якому вони перебувають, його інституційному забезпеченню. Ефективність роботи комерційних банків напряму залежить від тренду розвитку національної економіки та фінансового механізму, визначеного державою.

Наразі банківська система України працює в дегресивному економічному середовищі, з низхідними трендами розвитку, залежить від системних ризиків та загроз. Комерційні банки України зараз можуть акумулювати набагато менший обсяг фінансових ресурсів, ніж раніше. В таких умовах оподаткування фінансових результатів комерційних банків спричинює дуже вагомий вплив

на ефективність їх функціонування, що визначає актуальність даного дослідження та його мету.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Оподаткування фінансових результатів комерційних банків є досить вузьким питанням наукових досліджень, публікації з якого не досить розповсюджені. Однак його висока актуальність та існування у світі активної практичної дискусії щодо організації та принципів оподаткування фінансово-кредитних установ обумовлюють виникнення цікавих та неоднозначних наукових робіт. Основним предметом цієї дискусії є існування двох концепцій оподаткування комерційних банків:

— концепція рівності комерційних банків та інших економічних агентів при застосуванні до них механізмів оподаткування;

— концепція специфічності банківської діяльності та, відповідно, специфічності її оподаткування.

Зазначеному питанню присвятили свої праці Н. Агарвал, У. Альбертаці, А. Є. Буряченко, Ф. Валенсія, Л. Гамбакорта, Г. Готліб, А. Іванова, Г. Імправідо, Р. Камінал, Д. Б. Клименко, О. Комолов, Л. Лівен, А. Мулліно, Н. В. Петровська, Я. Г. Підсосонна, Г. Г. Старостенко, С. Чаудрі, Л. Я. Шевченко та ін. Зокрема висвітлюються можливості застосування механізмів оподаткування щодо регулювання активності банків у різних сферах чи галузях економіки, посилення їх фінансової стійкості, вибору певних типів активних операцій і т. д. Існує і протилежна точка зору, яка ґрунтується на тому, що ефективне функціонування банків можливе за умови їх рівності з іншими суб'єктами господарювання у податковій сфері. У будь-якому випадку оподаткування спричинює вагомий вплив на результати функціонування комерційних банків, отже, визначення спрямованості його розвитку стосовно фінансових результатів комерційних банків є актуальним завданням наукових досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Виходячи з актуальності дослідження оподаткування фінансових результатів комерційних банків, метою стало визначити актуальну спрямованість його подальшого розвитку. Об'єктом дослідження є науково-практичні засади управління фінансовими результатами комерційного банку. Предметом дослідження є специфічні особливості впливу оподаткування фінансових результатів комерційних банків на тенденції їх формування. Методологічне підґрунтя дослідження представлене методами аналізу (при дослідженні динаміки фінансових результатів комерційних банків України та розрахунку податкового навантаження на доходи і витрати банків), кореляційно-регресійного аналізу (при визначенні латів впливу податкового навантаження на темпи росту доходів і витрат комерційних банків України), економетричного моделювання (при формалізації залежностей темпів росту витрат банків від податкового навантаження на доходи і витрати) дисперсійного аналізу (при підтвердженні адекватності формалізованих залежностей) та абстрагування (при визначенні спрямованості розвитку оподаткування фінансових результатів комерційних банків) — на основі системного підходу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Існування у світі дискусії щодо підходів щодо оподаткування фінансових результатів банківських установ обумовлено різною прак-

тикою такого оподаткування, що у великій мірі склалась історично. Навіть ставка податку на прибуток, який застосовується до фінансових результатів діяльності банків у всіх країнах світу є різною [4, с. 190]. Так, у США ставка податку на прибуток складає від 15 % до 35 %, у Німеччині — 33 %, у Франції — 33,3 %. Тоді як в Україні ставка податку на прибуток, як для банків, так і для інших суб'єктів господарювання складає 18 % і є сталою, незалежно від рівня прибутку. Також в Україні порівняно низькою є ставка податку на нерухоме майно (1 %), тоді як в США вона дорівнює 1,4 %, у Франції та Великобританії — 1,5 %. Досить часто застосовуються диференційовані ставки податку на прибуток від різних видів операцій. Наприклад, у Великобританії дохід банків від дивідендів оподатковується за ставкою від 10 % до 42,5 % в залежності від рівня такого доходу, доходи з накопичувальних банківських вкладів — за ставкою від 20 % до 42,5 %, інші доходи — за ставкою від 20 % до 45 %. На перший погляд може видатись, що оподаткування банківської діяльності в Україні є недостатнім, зважаючи на високу ефективність цієї діяльності. Однак насправді фінансові результати комерційних банків в Україні протягом тривалого періоду часу є нестабільними і часто збитковими. Сумарно капітал банків України є меншим за їх статутний капітал саме зважаючи на накопичені на балансі збитки та незважаючи на сформовані резерви та накопичені курсові різниці. Відповідно, надлишкове оподаткування прибутків банків може призвести до значного погіршення їх фінансових результатів та втрати стабільності функціонування.

На банки, як і на інші суб'єкти господарювання, сплата податків спричинює значний вплив у сенсі їх подальшого розвитку. Обсяг сплачених податків визначає чисті фінансові результати діяльності банків, обсяг їх вільних фінансових ресурсів, можливості із резервування коштів тощо. При цьому позиціонування банків у податкових відносинах є комплексним. Банки виступають не тільки як суб'єкт господарської діяльності, який виконує специфічні операції, але є також і податковим агентом. З одного боку банки сплачують переважну більшість податків, як і інші підприємства, що прямо впливає на їх фінансові результати. З іншого — сплачують податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок та військовий збір, що впливає на їх фінансові результати непрямим чином [6].

Вплив податків на чисті фінансові результати банків реалізується не миттєво, а через

певний проміжок часу, який прийнято називати лагом. За даними Національного банку України про доходи і витрати банків України за період 2009—2022 рр. [3], було розраховано наступні показники: податкове навантаження із податку на прибуток у доходах банків ($X1$), частка з податку на прибуток у витратах банків ($X2$), темпи росту доходів банків ($Y1$), темпи росту витрат банків ($Y2$). Після чого проведено кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язків між зазначеними показниками із врахуванням можливого часового зміщення. Результати кореляційно-регресійного аналізу наведено на рисунку 1.

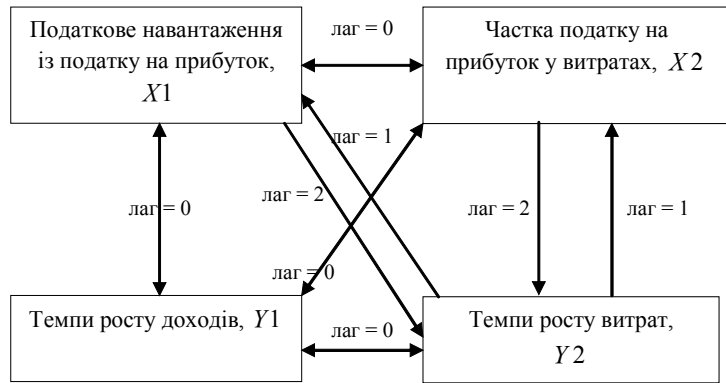

Рис. 1. Мережа кореляційних зв'язків між рівнем податкового навантаження з податку на прибуток та темпами росту доходів і витрат банків

Джерело: за результатами розрахунків авторів.

Встановлено, що для потенційних залежностей $X2_i(X1_i)$, $X1_i(X2_i)$, $Y1_i(Y2_i)$, $Y2_i(Y1_i)$, $Y1_i(X2_i)$, $Y1_i(X1_i)$ найвищий рівень кореляції існує за нульового лагу. Це означає, що при існуванні співзалежності динамік, причинно-наслідковий зв'язок відсутній. Для залежностей $Y2_i(X2_{i-2})$, $Y2_i(X1_{i-2})$, $X2_i(Y2_{i-1})$, $X1_i(Y2_{i-1})$ високий рівень кореляції виникає за ненульового лагу, що дало підстави висунути гіпотезу про існування залежності темпів росту витрат банків від податкового навантаження (із лагом у два роки) і зворотного впливу темпів росту витрат банків на рівень податкового навантаження. Повний цикл взаємного впливу частки податку на прибуток у витратах банків на темпи росту витрат та податкового навантаження на темпи росту витрат складає три роки.

Дослідження функції $Y2_i(X2_{i-2})$ дало їй вид як поліноміальної другого порядку:

$$Y2_i(X2_{i-2}) = -1390,9 \cdot X2_{i-2}^2 + 41,025 \cdot X2_{i-2} + 1,076$$

Оцінку достовірності наближення здійснено за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу. За його результатами $F_{\text{факт}} = 2,25 \cdot 10^{-7}$ при $F_{\text{крит}} = 4,35$, імовірність наближення складає $P = 0,999$.

Для банків є доцільним, коли витрати не зростають, тому було обрано обмеження $Y2_i(X2_{i-2}) \leq 1$, або $-1390,9 \cdot X2_{i-2}^2 + 41,025 \cdot X2_{i-2} + 1,076 \leq 1$.

Визначено, що частка витрат з податку на прибуток у складі витрат банків повинна коливатись у межах $-0,00175 \leq X2_{i-2} \leq 0,001749$. В таких межах частка витрат з податку на прибуток у складі витрат банків була у 2015—2016 роках.

Функція $Y2_i(X1_{i-2})$ також набула виду поліноміальної другого порядку

$$Y2_i(X1_{i-2}) = -1639,8 \cdot X1_{i-2}^2 + 38333 \cdot X1_{i-2} + 1,1388$$

За результатами однофакторного дисперсійного аналізу $F_{\text{факт}} = 0,005989$ при $F_{\text{крит}} = 4,35$, імовірність наближення склала $P = 0,9390$.

Обмеження було таким самим, як у першому випадку $Y2_i(X1_{i-2}) \leq 1$, або

$$-1639,8 \cdot X1_{i-2}^2 + 38333 \cdot X1_{i-2} + 1,1388 \leq 1.$$

За результатами дослідження податкове навантаження з податку на прибуток у складі доходів банків повинно коливатись у межах $-0,00319 \leq X1_{i-2} \leq 0,003187$. В таких межах податкове навантаження з податку на прибуток було у 2015—2016 роках.

Відповідно темпи росту витрат через два роки 2016/2017 та 2017/2018 були від'ємними і склали 0,58 та 0,89. Таке падіння витрат також дало змогу подолати значну збитковість активів і капіталу банків у 2015—2016 рр. Сучасна частка податку на прибуток у витратах банків України та податкове навантаження на дохід є значно вищими за отримані в результаті моделювання граничні межі. Необхідність зменшення податкового навантаження на доходи і прибуток банків констатується також у працях [1, 9].

Існує ціла низка пропозицій щодо удосконалення оподаткування фінансово-кредитних установ. У контексті участі банків у податкових правовідносинах як податкового агента пропонується—спростити процедуру списання податкових зобов'язань безпосередньо з банківських рахунків [5, с. 77]. Така процедура існує у Франції та має назву "списання по Мандату". У контексті участі банку у податкових правовідносинах як платника податків існує позиція, відповідно до якої механізм оподаткування фінансових результатів банків повинен бути спрямований не стільки наповнення державного бюджету і відповідати концепції

рівності банків з іншими суб'єктами господарювання, скільки на стимулювання формування банками додаткових резервів та запобігання занадто ризиковим операціям. А. Є. Буряченко, наприклад, до таких трансформацій оподаткування банківських установ відносить [2, с. 113]:

— зробити різними податкові ставки на прибуток банків від різних операцій. Збільшити ставку податку на прибуток від спекулятивних операцій і зменшити її на прибуток від кредитування реального сектору економіки;

— за окремими видами активів оподатковувати не чисті активи, а валові, що запобігало б не виправданій податковій оптимізації і навмисному зменшенню податкової бази;

— поновити оподаткування операцій суми дооцінки іноземної валюти (курсових різниць) придбаної для купівлі і продажу;

— впровадити рекомендовані МВФ податки на фінансову діяльність (ФАТ), фінансових транзакційних податків (ФТТ), внесків у фінансову стабільність (FSC) [14].

Всі ці пропозиції означають не тільки підвищення податкового навантаження на фінансові результати банків, а й докорінну трансформацію всієї податкової системи України. Зокрема буде винесено за дужки дотримання принципу рівності у податковій системі України. Слід зважати й на те, що у разі посилення податкового навантаження, отримаємо суттєве зростання темпів витрат, що впливає із наведених вище результатів моделювання. Однак, основним завданням реформування механізму оподаткування фінансових результатів банків є посилення його стимулюючої функції [6]. Оскільки у період трансформації податкового законодавства, як правило, обсяг фіскальних надходжень зменшується, то зростання фінансових ресурсів держави на початку періоду реформування відповідно до рекомендацій МВФ не буде значним. Фінансова стійкість банків при цьому значно зменшиться, оскільки зменшаться фінансові результати їх діяльності та продовжиться накопичення збитку на балансі банків. Таким чином, на нинішньому етапі розвитку банківської системи України впровадження концепції специфічності оподаткування банківської діяльності не є доцільним. Основним завданням розвитку механізму оподаткування фінансових результатів банків має стати більш визначене розмежування ролі банку у податкових відносинах як податкового агента та як платника податків і збереження або зниження рівня податкового навантаження. Одночасно необхідним є визначення оптимального рівня оподаткування активних

операцій банків у різних сферах господарської діяльності, щоб за умови подолання системних ризиків та загроз, мати визначеність стосовно спрямованості податкового стимулювання банківських операцій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, результати дослідження особливостей оподаткування фінансових результатів комерційних банків в Україні дали змогу встановити, що на закономірності їх виникнення впливає частка витрат на сплату податку на прибуток у загальній сумі витрат та податкове навантаження на доходи банків із лагом у 2 роки. Встановлено, що функціональна залежність темпів росту витрат банків від податкового навантаження чи частки витрат на сплату податку на прибуток у загальній сумі витрат банків є поліноміальною. Це дало змогу визначити оптимальну величину податкового навантаження на доходи та частки витрат на сплату податків у витратах банку та констатувати, що існуюче податкове навантаження на фінансові результати банків в Україні є надмірним. Відтак, недоцільним є реформування оподаткування фінансових результатів банків України у напрямі реалізації концепції специфічності оподаткування банківської діяльності. В умовах існування системних ризиків та загроз оподаткування фінансових результатів банків повинно відповідати концепції рівності та бути більш спрямованим на реалізацію стимулюючої функції.

Література:

1. Боринських В. Д., Кміть В. М. Особливості оподаткування прибутку комерційних банків України. Економічний аналіз. 2015. № 1. Том 19. С. 123—129.
2. Буряченко А. Є. Особливості оподаткування банківської діяльності в Україні. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": науковий журнал. Острог, 2018. № 11(39). С. 109—114.
3. Доходи і витрати банків України. Наглядова статистика. Статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
4. Клименко Д. Б., Підсосонна Я. Г. Особливості оподаткування банківських установ у зарубіжних країнах. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 22. С. 188—195.
5. Малкіна Я. Д. Аналіз податкового навантаження банків України та напрямів його оптимізації. Агросвіт. 2020. № 24. С. 72—78.
6. Старостенко Г. Г., Сурженко А. В. Податкове регулювання банків в умовах становлен-

ня інформаційного суспільства. Ефективна економіка. 2013. Вип. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2449>.

7. Халатур С.М. Особливості механізму функціонування інвестиційного ринку в Україні. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2013. № 4. С. 121—124.

8. Шевченко Л. Я., Куліш А. В. Оподаткування банківської діяльності в Україні та основні напрями його вдосконалення.— Економіка та суспільство. 2020. Вип. 22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-77>.

9. Чепелюк Г. М. Аналіз податкового навантаження комерційних банків в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8461>.

10. Khalatur S., Zhylenko K., Masiuk Y., Velychko L., Kravchenko M. (2018). Assessment of bank lending diversification in the national economy of Ukraine. Banks and banks systems, 13 (3), 141—150.

11. Khalatur S., Velychko L., Pavlenko O., Karamushka O. Huba M. (2021). A model for analyzing the financial stability of banks in the VUCA-world conditions. Banks and Bank Systems, 16 (1), 182—194. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16(1).2021.16).

12. Khalatur S., Masiuk Y., Kachula S., Brovko L., Karamushka O., Shramko I. (2021). Entrepreneurship development management in the context of economic security, Entrepreneurship and Sustainability Issues, 9 (1): 558—573. URL: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1\(35\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1(35)).

13. Khalatur, S., Pavlova, H., Vasilieva, L., Karamushka, D., Danilevica, A. (2022). Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector. Entrepreneurship and Sustainability Issues, 9 (4), 56—76. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4\(3\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4(3)).

14. Special taxes in the financial sector (2017). KPMG. URL: ssets.kpmg/content/dam/kpmg/fi/pdf/2017/11/Bank%20levies_Nordic%20comparison.pdf.

References:

1. Borynskykh, V. D. and Kmit, V. M. (2015), "Features of taxation of profits of commercial banks of Ukraine", Economic analysis, Vol. 1, no. 19, Pp. 123—129.

2. Buriachenko, A. Ye. (2018), "Features of taxation of banking activities in Ukraine", Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriiia "Ekonomika": naukovyi zhurnal, Vol. 11 (39), Pp. 109—114.

3. National Bank of Ukraine (2022), "Income and expenses of Ukrainian banks. Observational statistics. Statistics", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed 25 Dec 2022).

gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (Accessed 25 Dec 2022).

4. Klymenko, D. B. and Pidsosonna, Ya. H. (2018), "Features of taxation of banking institutions in foreign countries", Market infrastructure, Vol. 22, Pp. 188—195.

5. Malkina, Ya. D. (2020), "Analysis of the tax burden of Ukrainian banks and directions of its optimization", Agrosvit, Vol. 24, Pp. 72—78.

6. Starostenko, H. H. and Surzhenko, A. V. (2013), "Tax regulation of banks in the conditions of the formation of the information society", Efektyvna ekonomika, Vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2449> (Accessed 25 Dec 2022).

7. Khalatur, S. (2013), "Features of the functioning mechanism of the investment market in Ukraine", Visnyk of Poltava State agrarian academy, vol. 4, pp. 121—124.

8. Shevchenko, L. Ya. and Kulish, A. V. (2020), "Taxation of banking activity in Ukraine and the main directions of its improvement", Economy and society, Vol. 22. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-77>.

9. Chepeliuk, H. M. (2020), "Analysis of the tax burden of commercial banks in Ukraine", Efektyvna ekonomika, Vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8461> (Accessed 25 Dec 2022).

10. Khalatur, S., Zhylenko, K., Masiuk, Y., Velychko, L., Kravchenko, M. (2018), "Assessment of bank lending diversification in the national economy of Ukraine", Banks and banks systems, vol. 13 (3), pp. 141—150.

11. Khalatur, S., Velychko, L., Pavlenko, O., Karamushka, O. Huba, M. (2021), "A model for analyzing the financial stability of banks in the VUCA-world conditions", Banks and Bank Systems, vol. 16 (1), pp. 182—194. [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16\(1\).2021.16](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.16(1).2021.16).

12. Khalatur, S. Masiuk, Y. Kachula, S. Brovko, L. Karamushka, O. Shramko, I. (2021), "Entrepreneurship development management in the context of economic security", Entrepreneurship and Sustainability, Issues, 9 (1), pp. 558—573. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1\(35\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.9.1(35)).

13. Khalatur, S., Pavlova, H., Vasilieva, L., Karamushka, D., Danilevica, A. (2022), "Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector", Entrepreneurship and Sustainability, Issues, 9 (4), pp. 56—76. [http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4\(3\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2022.9.4(3)).

14. KPMG (2017), "Special taxes in the financial sector", available at: ssets.kpmg/content/dam/kpmg/fi/pdf/2017/11/Bank%20levies_Nordic%20comparison.pdf (Accessed 25 Dec 2022).

Стаття надійшла до редакції 18.01.2023 р.